

ОСВІТНЯ ПІДТРИМКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЖІНОК-ВПО НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гуляєва Л.П.

кандидат економічних наук, доцент

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Олійник А.А.

кандидат економічних наук

Державний торговельно-економічний університет

Кравченко О.С.

кандидат юридичних наук, доцент

ВГО «Сила країни»

Andreas Ahrens

Professor Doctor of Engineering, Habilitated

Hochschule Wismar University of Applied Sciences Technology, Business and Design

Jelena Zascerinska

Doctor of Philosophy

Centre for Education and Innovation Research

Станом на 13.06.2025 року в Україні офіційно зареєстровано понад 4,5 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО), більшість з яких становлять жінки (2,7 млн або 59,7%) [1]. Проте лише третина жінок-ВПО працездатного віку мають офіційне працевлаштування, тоді як значна частина безробітні або залучені до неформального сектору економіки [2]. Жінки-ВПО продовжують зіштовхуватися з низкою бар'єрів на шляху до працевлаштування, серед яких: втрата або відсутність документів, перерви у трудовому стажі, труднощі з організацією догляду за дітьми, вікові обмеження, дискримінація за місцем реєстрації, а також брак вакансій у приймаючих локальних громадах. Додатковим ускладнюючим фактором є наслідки травматичних подій, зокрема, втрата житла, близьких, досвід евакуації, що погіршує психологічний стан жінок та ускладнює їхню інтеграцію до ринку праці.

Відповіддю на вказані виклики має стати освітня підтримка та реалізація потенціалу жінок-ВПО на ринку праці в умовах війни. Ці процеси охоплюють не лише сприяння працевлаштуванню, але й розвиток професійного потенціалу, доступ до перекваліфікації, підтримку жіночого підприємництва, а також усунення соціальних та інституційних бар'єрів.

Одним із ключових інструментів довгострокової економічної інтеграції жінок-ВПО є формальна освіта, зокрема можливості для здобуття нової професії, підвищення кваліфікації або отримання диплома, визнаного державою. Формальна освіта відіграє важливу роль у відновленні кар'єрних траєкторій, розширенні перспектив на ринку праці та подоланні

нерівного доступу до стабільного джерела доходу. Для дорослих жінок, які вимушено залишили свої громади та зіткнулися з перервами у трудовій діяльності, актуальними є освітні можливості у межах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які передбачають набуття державної кваліфікації, офіційного статусу та можливість зайнятості у формальному секторі економіки. Важливі освітні ініціативи, якими можуть скористатися жінки-ВПО для здобуття формальної освіти:

- Освітні центри «Крим–Україна» та «Донбас–Україна» [3]. Центри створені при приймальних комісіях університетів з метою підтримки вступників з тимчасово окупованих територій або регіонів, де ведуться бойові дії. Вони забезпечують консультативну допомогу, супровід у процесі вступу та застосування спрощених процедур, сприяючи забезпеченню безперервності освіти для ВПО.

- Державний грант на здобуття вищої освіти [4]. Цільова безповоротна допомога з державного бюджету, яка повністю або частково покриває вартість навчання у закладах фахової передвищої або вищої освіти. Такий механізм розширює доступ до освіти для соціально вразливих категорій, зокрема жінок-ВПО, які не мають можливості самостійно оплачувати навчання.

- Ваучери на навчання від Державної служби зайнятості [5]. Цей інструмент дозволяє пройти професійне навчання, перепідготовку або підвищення кваліфікації за затвердженим переліком професій. Ваучери надаються за фінансової підтримки держави, а їхня вартість обмежена встановленим лімітом. У разі перевищення граничної суми витрати можуть бути частково покриті особою або роботодавцем. Програма орієнтована, зокрема, на жінок-ВПО працездатного віку, які не мають підходящої роботи.

- Експериментальний проєкт «Організація професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені» [6]. У межах проєкту жінкам надаються ваучери на безоплатне навчання за понад 30 технічними й робітничими спеціальностями, такими як електромонтер, фрезерувальник, водій трамвая, тракторист, зварник. Ініціатива спрямована на розширення економічних можливостей жінок і подолання гендерних стереотипів на ринку праці України.

- Навчання та перекваліфікація для осіб з інвалідністю за рахунок коштів Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю [7]. Державна програма передбачає фінансування професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації осіб з інвалідністю на основі індивідуальної програми реабілітації.

Поряд із механізмами формальної освіти важливу роль у забезпеченні професійної адаптації, психологічної підтримки та зміцнення життєстійкості жінок-ВПО відіграє неформальна освіта. Вона дозволяє оперативно реагувати на запити ринку праці, враховувати

індивідуальні потреби учасниць і створює умови для здобуття нових знань та навичок у доступному та гнучкому форматі.

Однією з найбільш дієвих форм неформальної освіти є курси підвищення кваліфікації та перекваліфікації, які орієнтовані на здобуття нових професій або оновлення раніше набутих компетентностей. Так, професійна переорієнтація жінок є фокусом програми «Від навчання до працевлаштування: професійне навчання для жінок та інших цільових груп» [8], яка впроваджується Фондом розвитку підприємництва в межах ініціативи Skills4Recovery. У межах цієї програми учасниці проходять безоплатне навчання у співпраці з роботодавцями за адаптованими модулями для робітничих і технічних професій з подальшим стажуванням або працевлаштуванням.

У сфері затребуваних на ринку праці, однак, нетипових для жінок професій, працює проєкт Reskilling Ukraine [9], спрямований на перепідготовку жінок-ВПО за професіями: операторка спецтехніки, монтажниця сонячних електростанцій, водійка вантажного транспорту. Програма охоплює навчання, проживання, практику, фінансову підтримку.

Розвиток універсальних навичок, необхідних у будь-якій сфері, пропонує інноваційна навчальна програма «Зміст» [10], орієнтована на жінок-ВПО. Курси охоплюють теми комунікації, цифрової грамотності, управління проєктами, фінансової обізнаності, емоційного добробуту, лідерства. Завдяки практичній спрямованості та сертифікації ця програма сприяє підвищенню конкурентоспроможності учасниць на ринку праці.

Сегмент ІТ та креативних індустрій охоплює кілька потужних ініціатив, зокрема Projector Foundation [11] – програма безкоштовного навчання цифровим професіям для жінок-ВПО та мешканок малих громад. Учасниці мають змогу опанувати графічний дизайн, UX/UI, відеомонтаж, управління ІТ-проєктами, SMM або програмування. Навчання включає менторську підтримку, HR-супровід, формування портфоліо та отримання сертифікату. Проєкт SheCodes [12] пропонує українкам безоплатне навчання веб-програмуванню, щоб жінки без попереднього технічного досвіду могли розпочати кар'єру в ІТ-сфері.

Крім спеціалізованих навчальних програм, значну роль відіграють масові відкриті онлайн-платформи, які забезпечують доступ до безоплатних знань у гнучкому форматі. Зокрема, Prometheus пропонує українською мовою десятки безкоштовних курсів із цифрової грамотності, фінансів, підприємництва, психології, критичного мислення. Національна платформа Дія.Освіта фокусується на курсах для розвитку soft skills, перекваліфікації, підготовки до інтерв'ю та вивчення цифрових професій. Додаткові можливості відкривають українські та міжнародні платформи Coursera, EdEra, EduHub, «Зрозуміло!», ВУМ.online. Ці ресурси надають навчальні програми з кар'єрної орієнтації, цифрових компетентностей, прав людини, соціальних послуг, сталого розвитку, медіаграмотності та громадянської освіти,

сприяючи інтеграції жінок-ВПО у нове соціальне та професійне середовище.

Окремим важливим напрямом неформальної освіти, що має практичну та довготривалу цінність для жінок-ВПО, є навчання підприємництву. Така освіта не обмежується теоретичними знаннями, а передбачає прикладне навчання, підтримку менторів і доступ до фінансових ресурсів для започаткування власної справи. Однією з наймасштабніших державних ініціатив є програма «єРобота» [13], яка надає мікрогранти до 500 000 грн жінкам, готовим зареєструвати бізнес, подати бізнес-план і створити робочі місця. Онлайн-платформа «Дія.Бізнес» [14] забезпечує доступ до навчальних матеріалів, індивідуальних консультацій, актуальних грантів і вебінарів з питань маркетингу, податків, масштабування. Платформа «Нова пошта Business» орієнтована на розвиток бізнес-навичок і пропонує курси з логістики, фінансів, клієнтського сервісу, електронної комерції. Водночас, низка громадських організацій впроваджують спеціалізовані програми для жінок-ВПО. Зокрема, Академія «Мрій та Дій» (Impact Force) [15] поєднує освітній компонент із фінансовою підтримкою у формі ваучерів на суму до \$1000. Програма охоплює теми створення бізнесу, цифрових інструментів просування, брендингу, юридичних аспектів. Усі зазначені інструменти формують цілісну екосистему підтримки жіночої економічної активності та самозайнятості в умовах кризи.

Отже, в умовах тривалої війни освітні можливості стають дієвими інструментами відновлення економічної спроможності жінок-ВПО та реалізації їх потенціалу на ринку праці. Ключовими напрямками подальших дій мають стати: розширення доступу до ваучерного навчання, розвиток центрів визнання кваліфікацій, підтримка локальних освітніх ініціатив у громадах, а також цільові програми з підприємницької освіти, які поєднують навчання з менторством і доступом до фінансування. Саме системне масштабування таких підходів дозволить забезпечити сталу економічну інтеграцію жінок, які були вимушені змінити своє місце проживання.

Публікацію підготовлено в межах реалізації проєкту «WINGS. Women's Initiative for New Growth and Skills – Empowering Migrant Careers» (Project Number: 2024-1-DE02-KA220-ADU-000247718), що фінансується Європейським Союзом у рамках програми Erasmus+.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Внутрішньо переміщені особи. Дашборд / ДП «ІОЦ Мінсоцполітики України». URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Зайнятість внутрішньо переміщених осіб: аналітичний звіт / Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75506.pdf> (дата звернення: 15.06.2025).

3. Освітні центри. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/vstupna-kampaniia-do-zvo/osvitni-tsentri-3?v=682ae718ba25b> (дата звернення: 15.06.2025).
4. Державний грант на здобуття вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/news/derzhavnyi-hrant-na-zdobuttia-vyshchoi-osvity> (дата звернення: 15.06.2025).
5. Ваучер на навчання. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/profnavch/voucher> (дата звернення: 15.06.2025).
6. Навчання жінок за експериментальним проєктом. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/profnavch/navchwomen> (дата звернення: 15.06.2025).
7. Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю. URL: <https://www.ispf.gov.ua/> (дата звернення: 15.06.2025).
8. Програма «Від навчання до працевлаштування: професійне навчання для жінок та інших цільових груп». URL: <https://bdf.org.ua/program/ecc8163502d84b02841444eed67de5f8> (дата звернення: 15.06.2025).
9. Проєкт Reskilling Ukraine. URL: <https://www.reskillingukraine.com/> (дата звернення: 15.06.2025).
10. Освітня програма «Зміст». URL: <https://www.zmist.online/> (дата звернення: 15.06.2025).
11. Projector Foundation: безкоштовне ІТ-навчання для жінок. URL: <https://www.prjctrfoundation.com/project-itc> (дата звернення: 15.06.2025).
12. The Delac Foundation supports UA Ukrainian Women. URL: <https://www.delac.foundation/ukraine> (дата звернення: 15.06.2025).
13. Грант на власну справу. Портал «diia.gov.ua». URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu> (дата звернення: 15.06.2025).
14. Портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua> (дата звернення: 15.06.2025).
15. Академія «Мрій та Дій». URL: <https://theimpactforce.org> (дата звернення: 15.06.2025).